

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Яницька О. Ю.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри початкової та дошкільної освіти
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Іванюта О. В.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

У статті акцентовано увагу на тому, що механізм цілепокладання не обмежується лише мотивами. Він включає сферу потреб, на основі яких і виникають цілі. Описано структуру потреб: їх стан в даний момент, бажаний стан, переживання відмінності між ними та намагання досягти бажаного. Таким чином, ціль зберігає всі компоненти потреби. Доведено, що дослідження цілепокладання – це аналіз мети в потребувально-мотиваційній сфері. На основі аналізу першоджерел показано, що цілі разом з мотивами надають діяльності особистісний характер, тому важливим є складання плану реалізації цілі в процесі діяльності. Проаналізовано роль здібностей у цілепокладанні. Зазначається, що саме здібності (у першу чергу до навчання та праці) сприяють успішному виконанню запланованої діяльності. На основі здійсненого аналізу досліджень обґрунтовано положення про те, що цілепокладання – це не лише діяльність, але й – здібності, які можна розвинути за певних умов (Попов, Дмитрієва). Здійснений аналіз психолого-педагогічних аспектів дослідження цілепокладання може бути основою добору методик вивчення цілепокладання у здобувачів вищої освіти.

Процес цілепокладання здобувачів вищої освіти належить до числа найменш досліджених психологічних проблем. У психології існують лише окремі роботи присвячені аналізу процесу постановки суб'єктом

цілей (Петровський). У дослідженнях Шрайдера вивчаються потреби, як психологічний фактор розвитку цілепокладання особистості. Аналіз здібностей до цілепокладання у студентів та аспірантів ми знаходимо у роботі Дмитрієвої. В дослідженні Ульянова цілепокладання студентів визначається, як одна із складових готовності майбутнього фахівця до управлінської діяльності. У роботах Гінзбурга відзначається, що цілепокладання, окрім процесу постановки суб'єктом цілі, включає нові цільові перспективи у індивіда (часова перспектива в структурі цілепокладання). Петровський акцентує увагу на нових ресурсах можливих взаємодій суб'єкта, що є перспективою розвитку його діяльності та розвитку його самості.

У психології мислення проблемі цілепокладання присвячено ряд досліджень. Психологічна модель цілепокладання передбачає два етапи: перший – формування цілі; другий – її досягнення. Саме тому у психологічну модель включаються особистісні фактори (Головаха, Кроник), які забезпечують функціонування мети діяльності суб'єкта, а також фактори мотиваційні, які спрямовані на досягнення мети (Березанська). Цей процес передбачає отримання змісту та формування особистісного ставлення до нього. Особистісні відносини визначають ступінь присвоєння цілі та впливають на її ефективність.

Проблема постановки і досягнення цілей висвітлена у працях Бежа (1996), Помиткіної (2019), Долгих (2006), Карпенко (2009). У дослідженнях доведено, що стратегія постановки цілей започатковується у підлітковому та юнацькому віці, що мотивує молодь на досягнення та готує її до прийняття відповідальних життєвих рішень. Дія – (важливий компонент діяльності) це процес, який підпорядкований усвідомленій меті. Завдяки діям, які визначаються стратегічними та тактичними цілями, і відбувається здійснення діяльності. Роль загальної цілі виконує усвідомлений мотив. Леонт'єв відзначає, що цілі виникають у об'єктивних обставинах (2004). Їх усвідомлення – це не автоматичний, а відносно тривалий процес їх предметного поновлення. Дія досягається різними способами. Способи реалізації діяльності Леонт'єв називає операціями. Діяльність може визначити мотив і тоді вже перетворюється в дію, і навпаки – дія може стати особливою діяльністю або операцією, яка може реалізовувати різні дії.

Досягнення поставленої цілі – є критерієм ефективності діяльності. Саме тому цілепокладання визначає формування готовності, яку необхідно враховувати при професійній підготовці студентів

(Ульянов). Автор пропонує для ефективної підготовки студентів вищих навчальних закладів до професійної «управлінської» діяльності включити в навчальні плани додаткові заняття (семінари, тренінги, майстер-класи) з використанням технологій, які сприяють розвитку навичок цілепокладання. У дослідженнях Попова відзначається роль здібностей до цілепокладання. Як зазначає автор, саме здібності сприяють реалізації цілей.

Аналіз досліджень щодо ролі здібностей у цілепокладанні дає підґрунтя розглядати останнє не лише як процес чи діяльність, а й як здібність, яка розвивається за певних умов. Підтвердження цьому ми знаходимо у роботі Попова & Дмитрієвої (2009). У формуванні цілей важливим є їх структурування за значимістю, часовою перспективою та сферами життя. Цільова структура відображає уявлення шляху, який веде до цілі. Дослідники також відзначають наявність у студентів цілей, які не мають часових меж, але які сприяють поступовому розкриттю духовного потенціалу.

На основі вище проаналізованого очевидно, що для вивчення глибини міркувань щодо майбутнього доцільно використовувати методику, спрямовану на вивчення протяжності та конкретності планів. З метою дослідження структурованості завтрашнього дня доцільно використовувати методику виявлення ставлення до планування власного життя (Гінзбург). Важливим моментом в цілепокладанні є дослідження домінантних орієнтацій. З цією метою доцільно використовувати Самоактуалізаційний тест (САТ) у модифікації Загіка & Гозмана. Він дозволить дослідити рівень самоактуалізації особистості. Студентам можна пропонувати опитувальник, який складається зі 108 суджень САТ і має дві базові шкали: шкала орієнтації в часі та шкалу підтримки. Перша визначає зорієнтованість людина на сьогоднішній день. Друга – наявність у людини особистісної мети, чутливість до вплив навколишнього середовища. Самоактуалізована особистість незалежна у поглядах від впливів оточуючих та живе і реалізує себе у сьогоднішньому. При діагностиці цілепокладання доцільними будуть і методики визначення рівня мотивації досягнень.

Здійснений аналіз психологічних аспектів цілепокладання переконливо доводить, що його зміст включає постановку суб'єктом цілей (усвідомлення орієнтирів дій) нової цільової перспективи у індивіда, що становить перспективу розвитку його діяльності і розвитку його як особистості. Тому під час дослідження важливо розглядати часову перспективу в структурі цілепокладання.

У більшості досліджень визначено зміст цілепокладання, який включає постановку суб'єктом цілей (усвідомлених орієнтирів дій), нової цільової перспективи індивіда, що визначає стратегію розвитку його діяльності та особистості. Реалізації цілей сприяють здібності, які визначають психологічну готовність здобувачів вищої освіти до діяльності, насамперед, до навчання та праці. Саме на цих положеннях і має будуватися добір методик вивчення особливостей цілепокладання молоді.

Література:

1. Помиткіна Л. Цілепокладання як основа прийняття студентами стратегічних життєвих рішень. *Проблеми сучасної психології*. 2019. 20. С. 531–539.
2. Бех І. Д., & Павелків, Р. В. Ціннісна система як критерій особистісного виміру. *Українська психологія: сучасний потенціал* : матеріали Четвертих Костюківських читань, 1, 1996. С. 68–76.
3. Долгих Л. М. Гендерні особливості кар'єрних стратегій студентської молоді. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2006. 8(7). С. 169–175.
4. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009.